

AKRAN ZORBALIĞI BELİRLEME ÖLÇEĞİ ERGEN FORMU*

Tuncay AYAS¹

Metin PİŞKİN²

Öz

Araştırmanın amacı, okullarda ergen akran grupları arasında görülen zorbalık olaylarını yapan “zorba” ve bu tür olaylara maruz kalan “kurban” öğrencileri belirlemek amacıyla geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılan bir ölçek geliştirmektir. Araştırmanın örneklemini Ankara ilinde farklı sosyo ekonomik düzeylerdeki ilköğretim ve orta öğretim okullarının 6, 7, 8, 9, 10 ve 11. Sınıflarına devam eden 1900 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılanların 1023’ü erkek 877’si kız öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılanların sınıf düzeylerine bakıldığında 398’i 6. sınıf, 375’i 7. Sınıf, 532’si 8. Sınıf, 188’i 9.sınıf, 258’i 10. Sınıf ve 150’si 11. Sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Ölçeğin geçerlik çalışmalarında yüz görünüm geçerliliği ve kapsam geçerliliği için uzman görüşüne başvurulmuştur. Yapı geçerliliği için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda 53 madde ve altı faktörden oluşan model kuramsal ve istatistiksel olarak uygun olduğu bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirliği için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları hesaplanmıştır. Ölçeğin kurban boyutunun iç tutarlık kat sayısı .93 olarak bulunmuştur. Ölçeğin zorba boyutunun iç tutarlık kat sayısı ise .92 olarak bulunmuştur. Bulunan bu değerler ölçeğin psikometrik niteliklerinin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Akran zorbalığı, Ergen formu, zorba kurban ölçek.

PEER BULLYING SCALE ADOLESCENT FORM

Abstract

The aim of the research is to develop a valid and reliable scale to define the word “bully” meaning he who bullies among adolescent peer groups in schools, and define the word “victim” as he who is exposed to such events. The sample of the study consists of 1900 grade 6, 7, 8, 9, 10 and 11. students from different socio-economic levels in primary and secondary schools in Ankara. The study comprised 1023 male and 877 female students. As for the grade levels of the participants, the study was composed of 398 from grade 6, 375 from grade 7, 532 from Grade 8, 188 from grade 9, 258 from grade 10 and 150 from grade 11. For validity studies of the scale, expert view was referred to for the face and content validity. The confirmatory factor analysis was conducted for construct validity. The results of the confirmatory factor analysis revealed that the 53 items and six factors were found theoretically and statistically appropriate. Cronbach's alpha for internal consistency reliability coefficients were calculated. The internal consistency coefficient of the scale for “victim” was found as .93. The internal consistency of the scale for “bully” was found as .92. These values show that the scale is within acceptable psychometric properties.

Key Words: Peer Bullying Adolescents form, Bully victim Scale.

Giriş

Diğer toplumsal alanlarla karşılaştırıldığında okul, öğrencilerin zamanlarını geçirdiği en güvenilir yer olarak görülmekte iken, son yıllarda okullarda yaşanan bu olumsuz olaylar okulların güvenliğini tehdit eder ve önlemler alınması gereken kurumlar haline gelmesine neden olmuştur. Bu bağlamda okul ortamında çocuklar arasında birçok olumsuzluklar yaşanmaktadır. Yaşanan bu olumsuz ilişkilerden biri de zorbalıktır. Çocuklar arasında yaşanmakta olan bu olumsuz ilişki biçimi geçmişten günümüze kadar süregelmektedir. Bugün yetişkin olarak hayatını sürdüren birçok kişi belki de okul yıllarında ya zorba, ya kurban ya da zorba/kurban olarak veya bu sürece tanıklık ederek zorbalıkla ilgili bir yaşantı geçirmiştir. Son yıllarda zorbalığın okulların genel havasını olumsuz şekilde etkileyen evrensel bir olgu haline geldiğinden söz edilmektedir. Zorbalıkla ilgili değişik ülkelerde yapılan birçok çalışma

* Bu çalışma IX. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Doç. Dr. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, tayas@sakarya.edu.tr

² Doç. Dr. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, mpiskin@gmail.com

bu durumun dünyanın hemen her bölgesinde yaşanan bir sorun olduğunu göstermektedir (Ayas, 2008; Ayas ve Pişkin, 2011).

Zorbalıkla ilgili ilk çalışmalar 1970’li yıllarda Dan Olweus tarafından başlatıldığı için uluslararası çalışmalarda en sık kullanılan tanım Dan Olweus’un şu tanımıdır: “Bir kişi, bir süre boyunca bir veya birden fazla kişinin olumsuz davranışlarına maruz kalırsa zorbalığa uğramış olur” (Olweus, 1993). Olweus’un bu tanımı daha sonra diğer araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Besag (1995) zorbalığı; güçlü durumdaki kişi veya kişilerin, o durumda kendilerine karşı koyacak güçleri olmayanlara karşı sıkıntı vermek niyetiyle fiziksel, psikolojik, sosyal veya sözel olarak tekrarlanan saldırılar olarak tanımlamıştır. Eliot (1992) de zorbalığı bazen tek bir kişinin bir diğerine yaptığı bazen de bir grubun tek bir kişiye yaptığı olumsuz davranışlar şeklinde olabileceğini belirtmiştir.

Pişkin (2002), zorbalıkla ilgili farklı tanımları incelemesi sonucunda zorbalığı; bir veya birden çok öğrencinin, kendilerinden daha güçsüz öğrencileri, kasıtlı ve sürekli olarak rahatsız etmesiyle sonuçlanan ve kurbanın kendisini koruyamayacak durumda olduğu bir saldırı türü olarak tanımlamıştır.

Literatürde zorbalığın farklı türlerinden bahsedilmesine karşın genellikle Olweus’un yapmış olduğu sınıflama daha yaygın olarak kullanılmaktadır. Olweus (1993) üç tip zorbalıktan bahsetmektedir: Sosyal dışlama, fiziksel ve sözel zorbalık. Bu zorbalık çeşitlerinden fiziksel ve sözel zorbalık gözlenebilir olduğundan dolayı doğrudan zorbalık içinde yer alırken, sosyal dışlama dolaylı zorbalık olarak tanımlanmaktadır.

Elliott (1997) çeşitli zorbalık davranışlarını şöyle sınıflamaktadır:

- Fiziksel: itme, tekmeleme, yumruklama, vurma veya fiziksel şiddetin herhangi bir şekilde kullanılması veya tehdidi, vb.
- Sözel: isim takma, küçük düşürme, hakkında söylenti çıkarma, alay etme, kötü şakalar yapma, biri hakkında kötü şeyler yazma, kırıcı notlar bırakma, vb.
- Duygusal: grup dışında bırakma, özellikle dostça olmayan bir şekilde davranma, ırkla ilgili aşağılamalar, duygusal işkence, tehdit edici kaba mimik ve davranışlarda bulunma
- Tehdit edici: parasını, eşyasını veya ödevlerinin bir kopyasını isteme, zorbalık olayı olurken kurbanın veya seyircilerin sessiz kalmalarını emretme.

Mynard ve Joseph (2000) zorbalığı dört boyutta tanımlamaktadır. Bu dört boyut, fiziksel, sözel, ilişkisel ve kişisel eşyalara saldırı şeklindedir. Diğer sınıflamalarda olmayan kişisel eşyalara saldırı boyutu, kurbanın eşyalarına zarar verilmesi, eşyalarının izinsiz olarak alınması, çalınması şeklindeki davranışları içermektedir. Pişkin (2005) Türkiye’de zorbalık üzerinde yaptığı çalışmalarda zorbalık türlerini beş kategoride ele almaktadır. Bunlar; fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, dışlama-yalnızlaştırma, söylenti çıkarıp yayma ve bireyin mal ve eşyalarına zarar verme (örneğin kurbanın kitap ve defterlerini yırtma, parçalama vb) şeklindedir. Pişkin ve Ayas (2005) yaptıkları çalışmada bu beş zorbalık türüne cinsel zorbalığı da eklemişlerdir (örneğin rahatsız edici cinsel içerikli şakalar yapma, birini onun isteği dışında cinsel amaçla öpme, dokunma ya da bunları yapmaya çalışma vb).

Zorbalık olayları görülmeye başlanmasıyla birlikte zorbaları ve bu tür olaylara maruz kalan kişileri belirlemek amacıyla yurt dışında farklı araştırmacılar tarafından ölçekler geliştirilmiştir. Bu ölçekler incelendiğinde Crick ve Grotpeter’in (1995) geliştirmiş olduğu doğrudan ve dolaylı zorbalığı ölçen “sosyal deneyim ölçeği” (social experience questionnaire-self report) ilişkisel ve doğrudan akran zorbalığını ölçen Vernberg, Jacobs ve Hershberger’in (1999) “akran deneyimleri ölçeği” (peer experiences questionnaire) de araştırmacılar tarafından kullanılan ölçeklerdir.

Bazı araştırmacılar da zorbalığı belirlemede akran bildirimine dayalı ölçeklerden yararlandıkları görülmektedir. Bu ölçeklerde genellikle zorbalıkla ilgili maddeler öğrencilere yöneltilerek bu maddeleri sınıftaki hangi öğrenciler tarafından uygulandığı ve hangi öğrencilerin bu tür davranışlara maruz kaldığı belirlenmeye çalışılmaktadır (Crick ve Bigbee, 1998; Egan ve Perry, 1998; Schwartz, 2000; Schwartz ve diğ., 2002).

Türkiye’de zorba ve kurbanları belirlemek amacıyla yapılan çalışmalar incelendiğinde genellikle anketler kullanılarak veriler elde edildiği görülmüştür. Türkiye’de zorbalığı belirlemeye yönelik ölçekler incelendiğinde Gültekin ve Sayıl (2005) ve Dölek (2002) tarafından geliştirilen ölçekler olduğu ve bu ölçeklerinde uyarlama çalışmaları oldukları görülmektedir. Pişkin ve Ayas (2011) tarafından geliştirilen ölçeğinde çocuklara yönelik olarak geliştirildiği görülmektedir. Bu nedenle ergenlere yönelik olarak “Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu”nun geliştirilmesine karar verilmiştir.

YÖNTEM

Araştırma Grubu

Araştırma Ankara ilinde farklı sosyo ekonomik düzeylerdeki ilköğretim ve orta öğretim okullarının 6, 7, 8, 9, 10 ve 11. Sınıflarına devam eden 1900 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılanların 1023’ü erkek 877’si kız öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılanların sınıf düzeylerine bakıldığında 398’i 6. sınıf, 375’i 7. Sınıf, 532’si 8. Sınıf, 188’i 9. sınıf, 258’i 10. Sınıf ve 150’si 11. Sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır.

İşlem Yolu

Araştırmacılar tarafından hazırlanan Akran zorbalığı belirleme ölçeğinin geliştirilme sürecine zorbalıkla ilgili kuramsal yaklaşımlar ve bu kuramsal yaklaşımlara dayalı olarak geliştirilen ölçek ve anketler incelenmiştir. Zorbalık kavramının kurban ve zorba boyutunun literatürde tanımlanan 6 alt yapısı doğrultusunda madde havuzu oluşturulmuştur. Bu maddeler Psikolojik danışma ve rehberlik ile ölçme değerlendirme alanındaki uzmanların görüşlerine sunulmuş ve öneriler doğrultusunda gerekli değişiklikler yapılarak ölçek formu oluşturulmuştur. Ölçeğin geliştirilme aşaması tamamlandıktan sonra ölçek, Ankara ilinde farklı sosyo ekonomik düzeylerdeki ilköğretim ve orta öğretime okullarının 6, 7, 8, 9, 10 ve 11. Sınıflarına devam eden 1900 öğrenciye uygulanmıştır. Bu ölçekler akranlarına “zorbalık yapan” ve “zorbalığa uğrayan (kurban)” öğrencileri belirlemek amacıyla toplam 53 madde ve altı faktörden oluşmaktadır.

BULGULAR

Zorbalığın kurban boyutunun literatürde tanımlanan 6 yapı doğrultusunda geliştirilen kurban ölçeği için doğrulayıcı faktör analizi DFA uygulanmıştır. DFA (confirmatory factor analysis) birinci düzen (first order) DFA ve ikinci düzen (second/higher order) analizleri ile test edilmiştir. Birinci düzey DFA sonucunda, uyum indeksi $\chi^2= 5953.53$ (sd=1310, p.= .00), $\chi^2 / sd= 4.54$ RMSEA= 0.043 olarak bulunmuştur. Yapılan birinci düzey DFA’da modifikasyon önerileri doğrultusunda F15. ile 14. maddeler, IZ24 ile 23. maddeler ve CİN44 ile 45. maddeler arasında istatistiki düzeltme içeren modifikasyon yapılmasına karar verilmiştir. Modifikasyon sonucunda uyum indeksleri $\chi^2= 5407.73$ (sd=1307, p.= .00), $\chi^2 / sd= 4.13$ RMSEA= 0.041, GFI= 0.90, AGFI= 0.89, CFI= 0.97, NFI=0.96 ve NNFI= 0.97 olarak bulunmuştur. Yapılan modifikasyonların χ^2 (ki-kare)’ye anlamlı düzeyde (p< .05) katkı sağladıkları görülmüştür.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 50 Temmuz – Ağustos 2015

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

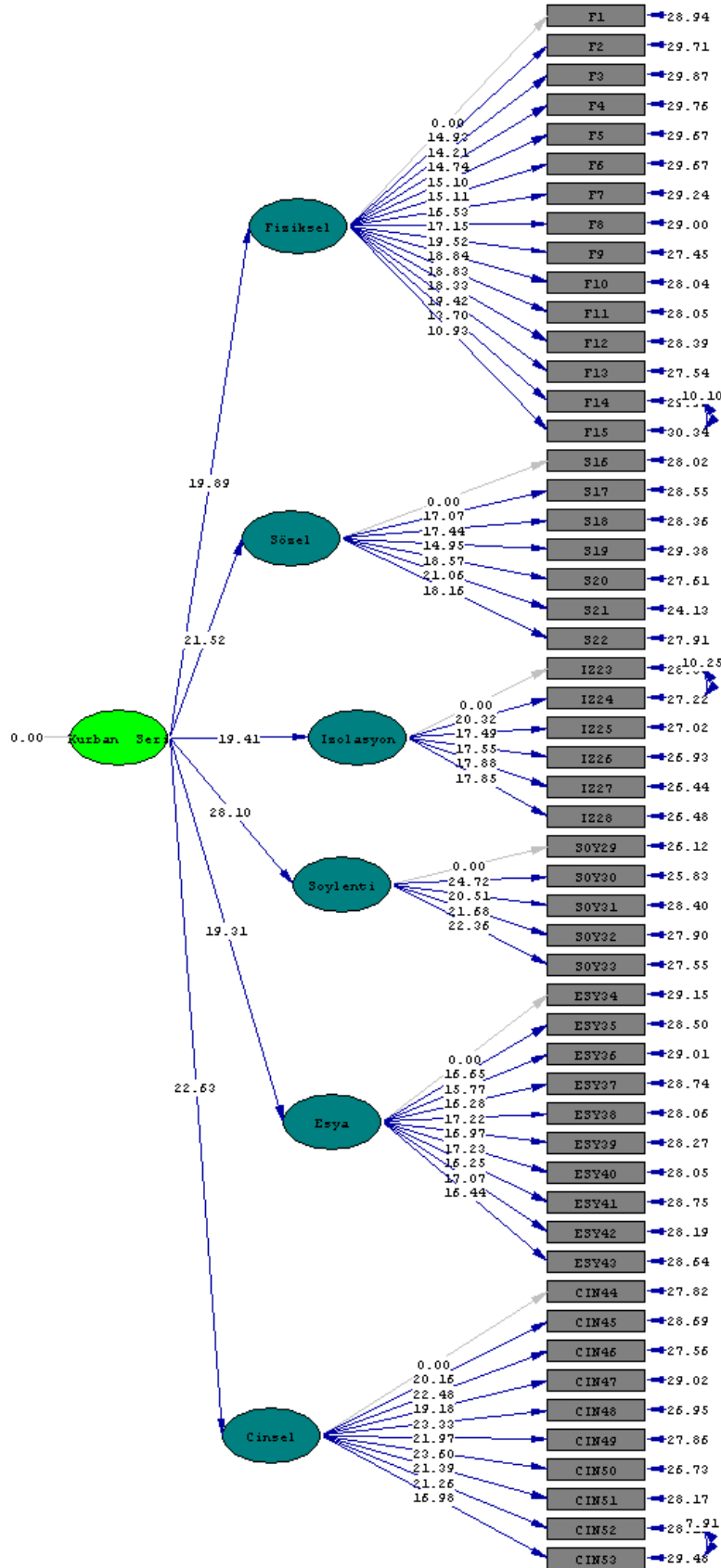
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZIŞTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Yapılan ikinci düzey DFA sonucunda, uyum indeksi $\chi^2= 6492.92$ (sd=1319, p.= .00), $\chi^2 / sd= 4.92$ RMSEA= 0.045, olarak bulunmuştur. Analizlerin modifikasyon önerileri doğrultusunda F15. ile 14. maddeler, IZ24 ile 23. maddeler ve CİN44 ile 45. maddeler arasında istatistiki düzeltme içeren modifikasyon yapılmasına karar verilmiştir. Modifikasyon sonucunda uyum indeksleri $\chi^2= 5981.01$ (sd=1316, p.= .0000), $\chi^2 / sd= 4.54$ RMSEA= 0.043, GFI= 0.89, AGFI= 0.88, CFI=0.97, NFI=0.96 ve NNFI= 0.97 olarak bulunmuştur. Yapılan modifikasyonların χ^2 (ki-kare)'ye anlamlı düzeyde (p< .05) katkı sağladıkları görülmüştür.

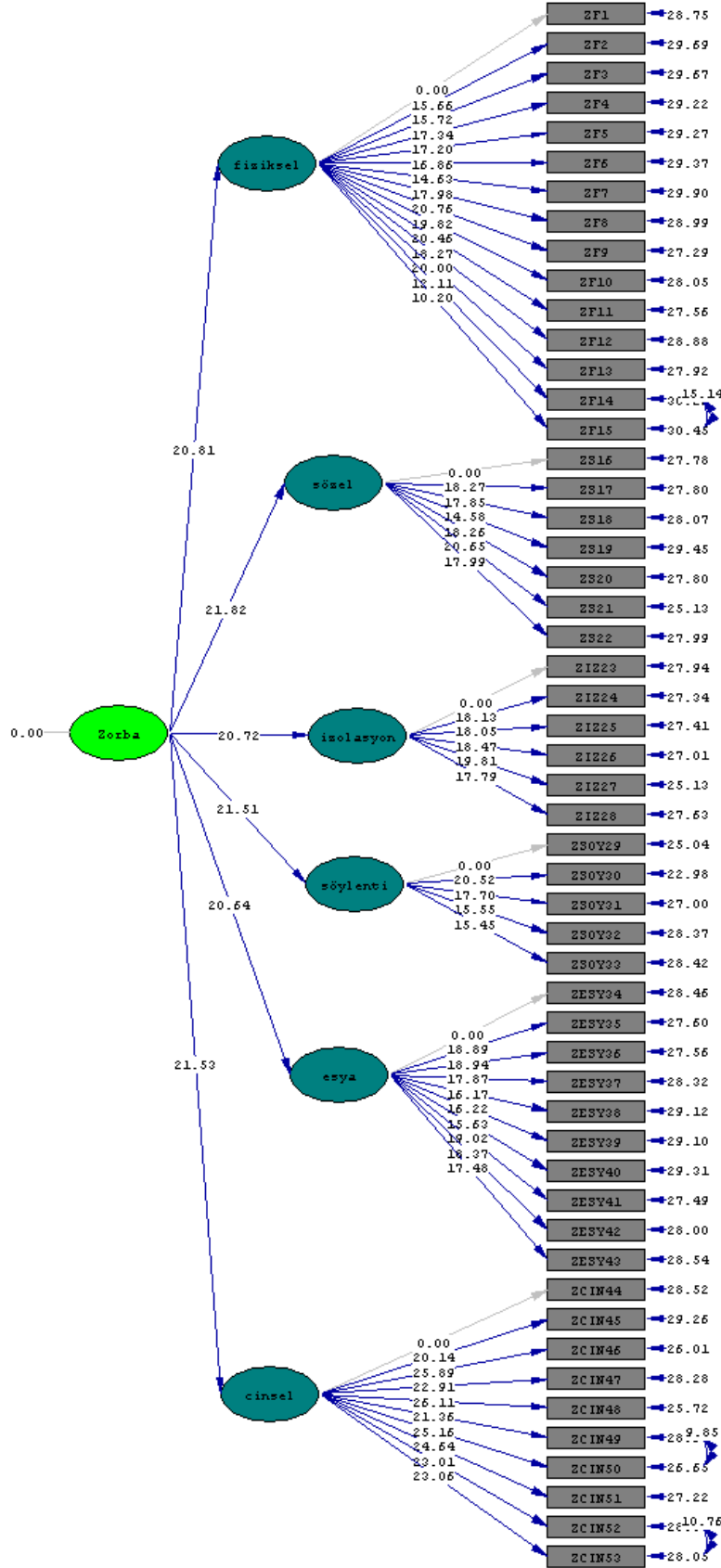
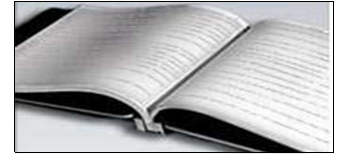
Chi-Square=5981.92, df=1316, P-value=0.00000, RMSEA=0.043

Kurban ölçeğinin Cronbach α iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı toplam ölçek için 0.93, “fiziksel zorbalık” alt ölçeği için 0.82, “sözel zorbalık” alt ölçeği için 0.75, “izolasyon” alt ölçeği için 0.77, “söylenti yayma” alt ölçeği için 0.75, “eşyalara zarar verme” alt ölçeği için 0.80 ve “cinsel zorbalık” alt ölçeği için 0.88 olarak hesaplanmıştır.

Ölçeğin zorbalık boyutunun birinci düzey DFA sonucunda, uyum indeksi $\chi^2=7133.13$ (sd=1310, p=.00), $\chi^2 / sd=5.44$ RMSEA= 0.048 olarak bulunmuştur. Yapılan birinci düzey DFA’da modifikasyon önerileri doğrultusunda F15. ile 14. maddeler, CİN53 ile 52. maddeler ve CİN50 ile 49. maddeler arasında istatistiki düzeltme içeren modifikasyon yapılmasına karar verilmiştir. Modifikasyon sonucunda uyum indeksleri $\chi^2=6461.32$ (sd=1307, p=.00), $\chi^2 / sd=4.92$ RMSEA= 0.046, GFI= 0.89, AGFI= 0.88, CFI= 0.96, NFI=0.95 ve NNFI= 0.96 olarak bulunmuştur. Yapılan modifikasyonların χ^2 (ki-kare)’ye anlamlı düzeyde (p< .05) katkı sağladıkları görülmüştür.

Yapılan ikinci düzey DFA sonucunda, uyum indeksi $\chi^2=7989.17$ (sd=1319, p=.00), $\chi^2/sd=6.05$ RMSEA= 0.052 olarak bulunmuştur. Yapılan ikinci düzey DFA’da modifikasyon önerileri doğrultusunda F15. ile 14. maddeler, CİN53 ile 52. maddeler ve CİN50 ile 49. maddeler arasında istatistiki düzeltme içeren modifikasyon yapılmasına karar verilmiştir. Modifikasyon sonucunda uyum indeksleri $\chi^2=7298.38$ (sd=1316, p=.00), $\chi^2 / sd=5.954$ RMSEA= 0.049, GFI= 0.87, AGFI= 0.86, CFI= 0.96, NFI=0.95 ve NNFI= 0.96 olarak bulunmuştur. Yapılan modifikasyonların χ^2 (ki-kare)’ye anlamlı düzeyde (p< .05) katkı sağladıkları görülmüştür.

Chi-Square=7298.38, df=1316, P-value=0.00000, RMSEA=0.049

Zorba ölçeğinin Cronbach α iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı toplam ölçek için 0.92, “fiziksel zorbalık” alt ölçeği için 0.83, “sözel zorbalık” alt ölçeği için 0.74, “izolasyon” alt ölçeği için 0.75, “söylenti yayma” alt ölçeği için 0.66, “eşyalara zarar verme” alt ölçeği için 0.79 ve “cinsel zorbalık” alt ölçeği için 0.88 olarak hesaplanmıştır.

Doğrulatoryıcı faktör analizi ile kurulan modellerin verilere uyumunun değerlendirilmesinde χ^2 , RMSEA, GFI, AGFI, CFI, NFI, NNFI gibi uyum indekslerine bakılarak değerlendirme yapılmaktadır. Bu değerlendirmede χ^2/sd oranı 5 ve daha küçük olması durumunda model veri uyumunun çok iyi olduğu kabul edilmektedir. 5’in üzerinde olduğunda kabul edilebilir veriler elde edilmiş olmaktadır. RMSEA değerinin sıfıra yakın ve 0.05’den küçük olması model veri uyumunun mükemmel olduğunu göstermektedir. Fakat bu oranın 0.08’e kadar veri uyumu için kabul edilebilmektedir. Ayrıca CFI ve AGFI indekslerinin 0.90’dan büyük olması durumunda model veri uyumunun mükemmel olduğunu göstermektedir. CFI için 0.85 ve yukarısı; AGFI içinde 0.80 ve yukarısının model veri uyumu için yeterli olduğu kabul edilmektedir. CFI ve NNFI için ise 0.90 ve yukarısı model veri uyumunun mükemmelliğini göstermektedir (Anderson ve Gerbing, 1984; Sümer, 2000).

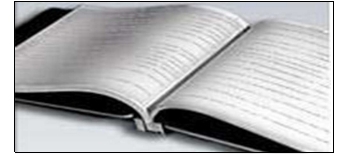
SONUÇ

Yapılan bu çalışmada okullarda akranlar arasında görülen zorbalık olaylarını gerçekleştiren “zorba” ve bu tür olaylara maruz kalan “kurban” öğrencileri belirlemek amacıyla Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu geliştirilmiş ve bu ölçeğin psikometrik özellikleri incelenmiştir. Geliştirilen bu ölçek için kurulan model DFA ile test edilmiştir. DFA sonucunda 53 madde ve 6 faktörden oluşan model kuramsal ve istatistiksel olarak uygun olduğu bulunmuştur.

Güvenirlik çalışmaları kapsamında yapılan iç tutarlık kat sayıları incelendiğinde de ölçeğin güvenilir olarak kullanılabileceğini göstermektedir. Sonuç olarak bu araştırma kapsamında geliştirilen Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formu 6, 7, 8, 9, 10, 11 ve 12. Sınıflarda okuyan öğrencilerin zorba ve kurban olma düzeylerini ölçebileceğini göstermektedir. Ölçekteki maddelerin faktörlere göre dağılımı şu şekildedir; 1-15. maddeler fiziksel, 16-22. maddeler sözel, 23-28. maddeler izolasyon, 29-33. maddeler söylenti yayma, 34-43. maddeler eşyalara zarar verme ile ilgili olarak zorba ve kurbanı, 44-53. maddeler ise cinsel zorba ve kurbanı oluşturmaktadır. Akran zorbalığı belirleme ölçeği ergen formu biri “zorba ölçeği” diğeri “kurban ölçeği” olarak adlandırılan ve aynı maddelerin farklı biçimde sorulmasından oluşan paralel iki ölçekten oluşmaktadır. Öğrencilerin zorba ölçeğinde yer alan söz ve eylemleri ne sıklıkla yaptıklarını, kurban ölçeğinde ise bu söz ve eylemlere ne sıklıkla uğradıklarını işaretlemeleri beklenmektedir. Ölçeğin zorba ve kurban boyutlarından alına bilecek en düşük puan 53 en yüksek puan 265 dir. Puanlar arttıkça zorba ve kurban olma düzeyleri artar.

Geliştirilen geçerli ve güvenilir ölçek alan yazında zorbalık davranışları ölçmeye yönelik bir ölçek olarak kullanılabilir niteliktedir. Ölçek kullanılarak zorbalık davranışlarını gösteren zorba ve kurban kişiliklerinin ortaya koyulması, demografik faktörler açısından zorba ve kurban davranışlarının farklılık gösterip göstermediğini incelemek açısından kullanılabilirliği düşünülmektedir.

Kaynaklar

- Ayas, T. (2008). İlköğretim okullarına yönelik geliştirilen zorbaca davranışları önleme programının etkinliğinin test edilmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- Ayas, T. ve Pişkin, M. (2011). Lise öğrencileri arasındaki zorbalık olaylarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü bakımından incelenmesi. *İlköğretim Online, 10(2).*
- Besag, V. (1995). *Bullies and victims in schools*, Philadelphia: Open University Press
- Crick, N. R. ve Bigbee, M. A. (1998). Relational and overt forms of peer victimization: a multi informant approach. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 66*, 337- 347
- Crick, N. R ve Grotpeter, J. K. (1995). Relational aggression, gender and social-psychological adjustment. *Child Development, 66*, 710–722
- Dölek, N. (2002). İlk ve ortaöğretim okullarındaki öğrenciler arasında zorbaca davranışların incelenmesi ve zorbalığı önleme tutumu geliştirilmesi programının etkisinin araştırılması. *Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul*
- Egan, S., Perry, D. (1998). Does low self regard invite victimization. *Development Psychology, 34*, 299-309.
- Elliot, M. (1992). *Bullying A practical guide to coping for schools. Harlow: Longman Group UK*
- Elliot, M. (1997). 101 Ways of dealing with bullying. *London: Hodder Childrens's Book.*
- Gültekin, Z ve Sayıl, M.(2005) Akran zorbalığını belirleme ölçeği geliştirme çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları. 8(15)*, 47-61
- Mynard, H. ve Joseph, S. (2000). Development of the multidimensional peer victimization scale. *Aggressive Behaviour. 26*, 169–178
- Olweus, D.(1993). *Bullying at school: What we know and what we can do. Malden, MA: Blackwell Publishing, 140 pp., \$25.00.*
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2(2)* 531–562
- Pişkin, M. (2005). Okulda Akran Zorbalığı. *Ankara Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü Özel Eğitim Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Bölümü "Okullarda Şiddet" Paneli. Ankara, 12.*
- Pişkin, M. ve Ayas, T. (2005). Lise öğrencileri arasında yaşanan akran zorbalığı olgusunun okul türü bakımından karşılaştırılması. *VIII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, 21–23*
- Pişkin, M. ve Ayas, T (2011). Akran Zorbalığı Ölçeği: Çocuk Formu. *Akademik Bakış: Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, 23*, 1-12.
- Schwartz, D. (2000). Subtype of victims and aggression in childrens peer groups. *Journal of Abnormal Child Psychology, 28*, 181-192
- Schwartz, D., Farver, J., Chang, L. and Lee-Shin, Y. (2002). Victimization in South Korean children's peer groups. *Journal of Abnormal Child Psychology, 30*, 113-15
- Vernberg, E., Jacobs, M.A.K. and Hersberger, S.L (1999). Peer victimization and attitudes about violence during early adolescence. *Journal of Clinical Child Psychology. 28*, 386-395